

SPIS TREŚCI

Podziękowania	7
Włodzimierz Borodziej, <i>Przedmowa do wydania polskiego</i>	9
1. Wprowadzenie	15
2. Uwarunkowania czystek etnicznych	38
Ideologia nacjonalizmu	40
Idea i praktyka państwa narodowego	53
„Problemy mniejszościowe”	63
Ciemne strony europejskiej nowoczesności	81
Chrześcijańska nietolerancja	95
Podsumowanie	105
3. Okresy i aktorzy czystek etnicznych	110
3.1. Czystki etniczne jako środek polityki międzynarodowej (1912-1925)	110
Wojny bałkańskie i ich skutki	113
Deportacje w okresie I wojny światowej	128
Powojenne migracje	132
„Triage” w Alzacji	136
Ochrona i redukcja mniejszości w podparyskich traktatach pokojowych 1919/1920	141
Traktat z Lozanny	152
Podsumowanie	167
3.2. Wojna totalna i totalne czystki (1938-1944)	170
Od układu monachijskiego do rozpoczęcia II wojny światowej	170

„Heim ins Reich”	177
Pod niemiecką okupacją	188
„Soviet ethnic cleansing”	203
Wojny w wojnie: konflikt ukraińsko-polski i chorwacko-serbski	218
Dalsze przykłady czystek etnicznych w niemieckiej strefie wpływów.	236
Przypadek szczególny: etniczna czystka Żydów	253
Podsumowanie	262
3.3. „Czysty” ład powojenny (1944-1950)	266
Koncepcje i plany aliantów	266
Polska i Czechosłowacja	275
Dalsze przykłady czystek etnicznych w sowieckiej strefie wpływów	311
W strefach pęknięć geopolitycznych zimnej wojny	323
Transfer europejskiego modelu (Indie i Palestyna)	337
Podsumowanie	371
3.4. Upiory przeszłości: była Jugosławia i Kaukaz (1991-1999)	381
Rozpad Jugosławii	385
Chorwacja oraz Bośnia i Hercegowina	389
Kosowo	405
Konflikty na Kaukazie w ujęciu porównawczym	407
Podsumowanie	412
4. Uwagi końcowe i historyczna typologia	416
5. Bibliografia komentowana	446
Indeksy	473

Philipp Ther (ur. 1967) – historyk, profesor w Instytucie Historii Europy Wschodniej Uniwersytetu Wiedeńskiego (od 2010 r.). Wcześniej wykładał m.in. na Harvardzie (Center for European Studies), na Europa-Universität Viadrina we Frankfurcie nad Odrą oraz w Instytucie Europejskim we Florencji. Autor wielu opracowań z zakresu historii nacjonalizmu, historii migracji, historii miasta oraz historii kultury. Znaany i ceniony jest także w Polsce za swe studia z historii najnowszej Polski, wysiedleń Polaków ze Wschodu, problemów narodowościowych na Śląsku i dziejów teatru we Lwowie. Bierze aktywny udział w debatach publicznych na tematy historyczne.

Państwo narodowe kojarzy się w języku polskim dobrze, czystki etniczne – źle. Philipp Ther, autor kilku ważnych prac na temat wysiedleń i wypędzeń w Europie Środkowej, stawia tezę o ścisłym związku między obu zjawiskami. Bierze na warsztat XX-wieczną historię sporej części Starego Kontynentu (od Alzacji po Rosję/ZSRR), uzupełnia o regiony, na których Europejczycy – przede wszystkim Brytyjczycy – odcisnęli swoje piętno, czyli Bliski Wschód i subkontynent indyjski.

Ther jest rewizjonistą wielokrotnym. Na płaszczyźnie oceny moralnej staje po stronie ofiar niezależnie od ich narodowości. Gdy zajmuje się analizą przyczyn, przebiegu i skutków – odrzuca determinizm, stara się wykazać, jak różne były uwarunkowania prowadzące do miejscami zdumiewająco podobnych wyników. Za każdym razem jako decydujące przedstawia nie emocje – nienawiść czy chęć zemsty – lecz strategie polityczne.

Książka Thera umiejscawia liczne polskie wątki tej historii w dziejach powszechnych, pomaga wyłowić zarówno elementy specyficzne, jak i porównywalność doświadczeń. Pokazuje Polskę jako ważny fragment europejskiej panoramy.